

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

Luonnoksessa on hyvin tuotu esiin elämänkulkunäkökulma, jossa pyritään tunnistamaan nuorten eri elämänvaiheiden kriittiset hyvinvointia tukevat tai estävät tekijät. Toimenpiteiden tasolla elämänvaiheet ja nuorten hyvinvoinnin kannalta kriittiset siirtymävaiheet tulisi kuitenkin huomioida tarkemmin. Kyse ei ole vain institutionaalisista ikärajoista ja siirtymistä vaan myös kulttuurisista ja kokemuksellisista tekijöistä. Nuorten kasvua ja itsenäistymistä leimaa Suomessa varhaisen itsenäistymisen ja itseparjäämisen kulttuurinen odotus. 18 vuotta täyttäneiden nuorten aikuisten hyvinvoinnin tukeen nuorisotyön ja -politiikan keinoin tulisi kiinnittää ohjelmassa nykyistä kattavammin huomiota ja asettaa johdonmukaisia, mitattavia toimenpiteitä itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi koulutus- ja työelämän sekä organisoidun harrastustoiminnan lisäksi mm. itsenäiseen elämään siirtymisessä sekä sosiaalisten suhteiden tukemisessa. Tämä on erityisen tärkeää, kun tiedetään monien palvelujen tunnistavan heikosti nuorten aikuisten erityiset tuen tarpeet ja nuorten aikuisten hyvinvointia tukevan palvelujärjestelmän erityinen pirstaleisuus.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

Suomen Punainen Risti kiittää ohjelman kirjausta koskien nuorten pääsyä oikea-aikaisiin ja laadukkaisiin mielenterveyspalveluihin. Tämän tavoitteen toteutumiseksi ei kuitenkaan aseteta konkreettisia uusia toimenpiteitä. Nuorten mielen hyvinvointia tuetaan ja ongelmien syvenemistä ennaltaehkäistään kaikissa nuorten kasvu- ja toimintaympäristöissä (oppilaitokset, työelämä, vapaa-aika, kansalaisyhteiskunta, palvelut), joissa tulee taata nuorten parissa toimiville aikuisille riittävä osaaminen ja resursointi. Lisäksi tärkeää on parantaa sellaista monialaista yhteistyötä, joka estää nuorta putoamasta kannattelevien yhteisöjen, tuen ja palvelujen väliin. Keskeistä on vahvistaa nuorille suunnattuja mielenterveyspalveluja matalan kynnyksen tuesta ja perustason palveluista terveydenhuollon ja kuntoutuksen riittävään saatavuuteen asti. Nuorten yksilötuen ohella nuorten vanhemmille ja muille lähiyhteisöille on taattava tuki niin julkisen sektorin palveluissa kuin järjestöissä ja vertaistuen eri muotojen kautta.

Ohjelmatekstissä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemisessa harrastukset ja harrastusympäristöissä toimivien osaamisen merkitys nuorten hyvinvoinnin tukijoina nostetaan keskeiseen rooliin. Tässä kohden on erityisen olennaista huomioida harrastamisen saavutettavuus jokaiselle nuorelle sekä eri vähemmistöjen erityiset tuen tarpeet. Nuorten yhteisöllisyyttä tukeva kansalaistoiminta sen kaikessa monimuotoisuudessaan sekä digitaaliset ympäristöt on ohjelmaluonnoksessa jätetty vain viittauksen tasolle. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että nuoret hakevat verkosta paitsi tietoa ja seuraa, myös yhä enemmän apua. Sekasin-chatin ja Sekasin Gamingin kaltaiset laajasti auki olevat matalan kynnyksen verkkotuen ja -yhteisöllisyyden muodot madaltavat tutkitusti nuorten avun hakemisen kynnystä ja ennaltaehkäisevät ongelmien syvenemistä.

Tavoitteessa 5 asetetaan digitaalisuus ja fyysinen liikkuminen turhan vahvasti vastakkain. Kuten jo aikaisemmin huomioimme, nuorten maailma on kuitenkin yhä enenevässä määrin digitaalista, ja on kapea-alaista nähdä digitaalisten laitteiden käyttö ainoastaan riskitekijänä nuorten hyvinvoinnille. Digitaalinen ympäristö tarjoaa myös mielekästä vapaa-ajan toimintaa ja kehittäväää tekemistä, ja se on oleellinen osa nuorten maailmankuvaa – ja kokemusta. Lisäksi nuoret hakevat ja saavat yhä enemmän myös apua verkon kautta, kuten yllä on todettu.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

Suomen Punainen Risti pitää tärkeänä, että ohjelmassa tunnistetaan nuorten osallisuuden ja yhteisöihin kuulumisen fyysistä ja psyykkistä terveyttä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti vahvistava merkitys.

Ohjelmaluonnoksessa myönteistä on tavoitteet nuorten osallistumisoikeuksien vahvistamisesta valtionhallinnossa, lainsäädännössä ja päätöksenteossa. Nuorten osallistumisoikeuksien kohdalla tulisi ohjelmassa tunnistaa osallistumisen esteet sekä ulkopuolisuutta ja syrjintää tuottavat tekijät, minkä lisäksi on tarpeellista nostaa esille ne toimenpiteet, joilla eriarvoisuutta tuottavia rakenteita voidaan purkaa. Samaan aikaan kun sekä tutkimukset että havaintomme esimerkiksi Suomen Punaisen Ristin Nuorten turvatalolta osoittavat nuorten olevan kiinnostuneita yhteiskunnallisista asioista, nuorten mahdollisuudet yhteiseen toimintaan eriytyvät huolestuttavalla tavalla - katsottiinpa ystävyyssuhteita, harrastamista tai vaikuttamista nuorten lähiympäristössä ja yhteiskunnassa.

Nuorten rooli aktiivisina yhteisöjen ja yhteiskunnan toimijoina tulisi näkyä ohjelmassa korostuneemmin. Aktiivisen toimijuuden kokemusten kasautumista vain tietyille nuorille voi pitää vakavana perus- ja ihmisoikeusongelmana nuorten elämässä ja yhteiskunnan demokratian kannalta. Ohjelmassa tulisi olla selkeämpiä ja moninaisempia yhdenvertaisuutta edistäviä toimenpiteitä myös osallistumisen ja vaikuttamisen suhteen, myös alueelliset erot tunnistuen.

Yksi ohjelmaluonnoksesta kokonaan unohdettu näkökulma on aktiivinen rasisminvastaisuus. Nuorten yhteisöllisyyden ja yhteiskuntaan osallistumisen tukemiseksi on olennaista tunnistaa sekä arkipäivän rasismi että rakenteellinen rasismi nuorten elämässä sekä esittää konkreettisia keinoja

rasismiin puuttumiseksi ja sen vähentämiseksi. Ketään nuorta ei pidä jättää syrjintä- ja rasismikokemusten kanssa yksin. Nuorten kanssa toimiville tulee taata riittävä osaaminen syrjinnän eri ilmenemismuotojen tunnistamiseksi ja niihin puuttumiseksi johdonmukaisin toimenpitein.

Ohjelmaluonnoksessa korostuu nuorten yhteisöllisyyden tukemisen toimenpiteet oppilaitoksissa ja organisoiduissa vapaa-ajan harrastustoiminnoissa. Nuorten omaehtoista toimintaa, digitaalisia ympäristöjä tai kansalaisjärjestöjen merkittävää roolia nuorten yhteisöllisyyden tukijana käsitellään ohjelmaluonnoksessa vain ohuesti. Tämä siitä huolimatta, että olemassa on paljon tutkimustietoa esimerkiksi matalan kynnyksen digitaalisen toiminnan ja verkkotuen merkityksestä nuorten elämässä (Punaisen Ristin toimintaympäristössä esim. Sekasin-chat, Digiraati).

Nuorten yhteisöllisyyden ja osallistumisen tukemisen tavoitteet tulee kirjata nuoruuden eri elämänvaiheet ja -tilanteet riittävästi huomioiden. Nuorten ja nuorten aikuisten läheisyyden tukea koskevat nuorisotyön ja -politiikan toimenpiteet ovat ohjelmaluonnoksessa varsin vaatimattomat. Tämä on Punaisen Ristin omien havaintojen ja tutkimusten valossa perustelematon rajaus. Muun muassa rekisteritutkimukset korostavat nuorten perhetaustan vaikuttavan merkittävästi nuorten hyvinvoinnin rakentumiseen, ja Nuorisobarometrin seurantatieto osoittaa luottamuksellisten sosiaalisten suhteiden olevan nuorille itselleen keskeisimpiä hyvinvoinnin vahvistajia. Punaisen Ristin Yksinäisyysbarometri osoittaa monien tutkimusten tavoin yksinäisyyden kokemusten olevan erityisen yleisiä ja varsin pysyviä nuorten ja nuorten aikuisten elämässä.

Nuorisotyön ja -toiminnan tukemisen linjaukset

Ohjelmaluonnos keskittyy lähinnä julkisen sektorin nuorisotyöhön, sivuuttaen lähestulkoon täysin kolmannella sektorilla tehtävän nuorisotyön. Järjestöjen tekemä nuorisotyö sekä yhteistyö näiden eri toimijoiden välillä on kuitenkin merkittävässä roolissa onnistuneessa nuorisotyössä.

Ohjelmaluonnoksessa todetaan, ettei mikään hallinnonala tai toimenpide voi ratkaista nuorten hyvinvointivajetta yksin. Ohjelma ei kuitenkaan juurikaan ohjaa yhteistyötä, eikä esitä yhteistyötä vahvistavia toimenpiteitä. Vaikka nuorten hyvinvoinnista huolehtiminen on hyvinvointivaltion perustehtävä, kansalaisyhteiskunnan - sekä järjestöjen että nuorten omaehtoisen toiminnan - merkityksellinen rooli nuorten arkea lähellä olevina hyvinvoinnin tukijoina jää ohjelmaluonnoksessa varsin ohueksi. Nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa tulee huomioida kuntien lisäksi erityisesti järjestöjen merkittävä ja tärkeä rooli nuorisotyön kentällä ja nuorten hyvinvoinnin tukena.

Painopisteet nuorisualan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

-

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisualan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

Ohjelmassa on todettu, että useiden tutkimusten ja selvitysten mukaan ilmastonmuutos aiheuttaa nuorille ahdistusta. Nuorten selkeä viesti päättäjille on siirtyä puheista konkreettisiin toimenpiteisiin ilmastonmuutoksen ja luontokadon pysäyttämiseksi. Huolimatta siitä, että nuoret itse kokevat ilmastonmuutokseen liittyvät kysymykset kaikkein keskeisimmiksi ratkaistaviksi asioiksi, teemaa ei juurikaan käsitellä ohjelmassa poikkileikkaavasti ja sitä koskevan kappaleen toimenpiteet eivät tarjoa konkreettista toimenpide-esitystä. Nuorten ilmasto- ja luontokysymyksiin liittyvän osallisuuden tukemisen sijaan tulisi keskittyä siihen, miten nuorten jo pitkään hyvin selkeästi esiin tuoma viesti aiotaan huomioida Suomen ilmastopolitiikassa.

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Valtion nuorisotyön ja -politiikan tehtävänä on asetuksen mukaan ”sovittaa yhteen nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisten ministeriöiden määrittelemät tavoitteet ja toimenpiteet, joilla ne toimialallaan edistävät nuorisolain (1285/2016) 2 §:n mukaisten tavoitteiden toteuttamista ohjelmakaudella”.

Nuorten hyvinvoinnin tukemista esitetään nuorisotyön ja nuorisopolitiikan ohjelman keskeiseksi viitekehyydeksi. Suomen Punainen Risti pitää tätä perusteltuna nuorisotyön ja -politiikan kokoavana näkökulmana, josta lähtien nuorisopolitiikan visio, tavoitteet, toimenpiteet sekä arviointi ja seuranta on mahdollista määrittää johdonmukaisesti. Nykyinen ohjelmaluonnos on laadittu kuitenkin yleisellä tasolla, ja toimenpiteet hyvinvoinnin tukemiseksi käsitellään sirpalemaisesti ilman yhtenäistä kokonaiskuvaa hyvinvoinnin tukemisen suunnista nuorten kasvu- ja toimintaympäristöissä. Ohjelmassa ei juurikaan aseteta selkeitä, mitattavia tavoitteita nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi ja hyvin vähän, jos lainkaan uusia, nuorten hyvinvoinnin kannalta merkittäviä toimia.

Nuorisotyön ja -politiikan ohjelma voi ohjata nuorten hyvinvoinnin edistämistä tuloksellisesti vain, jos se tunnistaa kokonaisvaltaisella tavalla nuorten hyvinvointia vahvistavat ja estävät tekijät sekä esittää johdonmukaisesti ja priorisoiden ne tavoitteet ja toimenpiteet, joilla nuorten oikeuksia kestävään hyvinvointiin tuetaan ja arvioidaan nuorisotyön ja -politiikan keinoin. Nuorten hyvinvoinnin tuki on kestävää silloin, kun nuorisotyön ja -politiikan toimenpiteissä nuoret tunnustetaan paitsi yksilöinä, myös erilaisten yhteisöjen jäseninä, kansalaisina ja ikäpolvena.

On kapea-alaista tarkastella nuoria etupäässä julkisen sektorin palvelujen hyödyntäjinä vain suomalaisessa yhteiskunnassa ja vain sen fyysisissä ympäristöissä. Punaisen Ristin havainnot tukevat ajankohtaista nuorisotutkimusta, jonka mukaan nuorten hyvinvoinnin ympäristöt ovat paitsi paikallisia ja fyysisiä, myös digitaalisia, globaaleja ja ekologisesti määrittyviä. Nämä nuorten hyvinvoinnin kannalta entistä merkittävämmät ulottuvuudet tulevat varsin sirpalemaisesti esille ohjelmatekstissä - siitäkin huolimatta, että nuorisopolitiikalla olisi potentiaalia nostaa esille nuorten ja heidän hyvinvointinsa tukemisen tarpeellisuuden yli sektorirajojen esimerkiksi ilmasto-, kehitys- ja kotoutumispolitiikassa.

Ohjelmaluonnoksen johdantotekstissä nostetaan esille perustellusti nuorten hyvinvoinnin huolestuttava eriytyminen, katsottiinpa nuoria yksilöinä, yhteisöjen osana ja ikäpolvena tai hyvinvoinnin eriytymisen ylisukupolvisuutta. Ohjelmassa kuitenkin esimerkiksi erilaisia vähemmistöjä ja heidän kokemuksiaan tai tarpeitaan käsitellään hajanaisesti ja ohimennen, vaikka

hyvinvointi ja mahdollinen eriarvoisuuden kokemus linkittyy vahvasti juuri nuoren taustaan. Maahan muuttaneiden nuorten erityisiä tarpeita tai ratkaisuja niihin ei käsitellä johdantotekstin yleisluontoisia huomioita tarkemmin. Punainen Risti pitää erityisen tärkeänä eriarvoisuutta tuottavien syiden tunnistamisen ja purkamisen, mihin tarvitaan johdonmukaista julkisen, kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin yhteisvastuuta sekä rohkeaa ja sitoutunutta yhteistoimintaa.

Holopainen Eeva
Suomen Punainen Risti